

Faglighed og identitetspolitik

Af Bernard Eric Jensen, mag.art., lektor, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.

Knud J.V. Jespersen: *Historien om danskerne 1500-2000*. Gyldendal 2007. 308 s. 249 kr.

Odensehistorikeren Knud J.V. Jespersen fik udgivet *A History of Denmark* hos det britiske forlag Palgrave Macmillan i 2004; den foreligger nu på dansk under titlen *Historien om danskerne 1500-2000*. Den engelske titel lagde op til at se den som en danmarkshistorie; den hører dog ikke til blandt de traditionelle af slagsen. Genremæssigt er det mere præcist at kalde den en identitetshistorie, hvilket den danske titel også signalerer.

En blandet modtagelse

Den mest positive anmeldelse var Ole Feldbæks i *Jyllands-Posten* (30.05.07). Jespersen beskrives som "en af vore mest produktive og velskrivende historikere", og selvom Feldbæk understreger, at det er en meget traditionel fremstilling, runder han af med at kalde den et "fagligt højt kvalificere[t] debatindlæg".

Også Peter Henningsen på historie-online.dk lander på en særdeles positiv karakteristik. Bogen kaldes "en perle. Et lille mesterværk". Undervejs er der dog markeret forbehold, bl.a.: "Det er en historieopfattelse, der i mistænkelig grad nærmer sig det ideologiske, og som i bund og grund er præget af forfatterens egne personlige og til tider romantiske holdninger." Når det ikke smitter af på konklusionen, er det, fordi Henningsen gør Hayden Whites synspunkt i *Metahistory* (1973) til sit, nemlig at det er umuligt at skelne mellem historiefag og ideologi. "Den virkeligt dygtige historiker er faktisk i stand til at vride sine kilder til at vise næsten hvad som helst".

Mere kritisk er Bent Blüdnikow i *Berlingske Tidende* (30.05.07). Bogen betegnes som et "skønmaleri", har karakter af "en ny national fortælling om fællesskab og harmoni". Når Jespersen kan nå frem hertil, skyldes det, at han har opsøgt "gode eksempler, der får hans tese til at passe, og ikke har gjort forsøg på at finde det modsatte". Blüdnikows afstandtagen fremgår af hans afslutningsreplik: "Men Gud hvor man dog

kan komme til at savne nogle krigeriske marxistiske historikere".

Mest kritisk er Harald Gustafsson i *Historisk Tidsskrift* 2006. Jespersen forbigår konsekvent "danmarkshistorien utanför Danmark", det er "en rent dansk historia", ikke den danske stats historie. Der sættes spørgsmålstegn ved, om Danmark har været en homogen nationalstat siden 1864. Der efterlyses et komparativt nordisk perspektiv. Og manglerne forklares således: "Det går inte att befria sig från känslan af att synen på invandringen, liksom hele framhävandet av en unik 'danskhed' (...) är ett led i författarens starkt dansknationella hållning".

Faglighed og identitetspolitik

Ambitionsniveauet hos Jespersen fejler ikke noget. Det fremgår af titlen: *Historien om danskerne 1500-2000*; det kræver vovemod at bruge bestemt ental og flertal i titlen på en faglig fremstilling. Det fremgår af omslaget: en gengivelse af titelbladet på første trykte udgave af Saxos *Gesta danorum* (ca. 1200) fra 1514.

Værket har karakter af forskningsbaseret historiefremstilling. Det er godt, at danske faghistorikere ikke blot skriver fremstillinger af længere tidsforløb, men også vil besvare spørgsmål, der optager deres medborgere. Hvad er en "dansker"? og hvad kendetegner "danskhed"? hører til de spørgsmål, der opleves som relevante og påtrængende i dagens Danmark.

Det er næppe muligt at skrive identitetshistorie uden – direkte eller indirekte – at involvere sig i identitetspolitik. Det kan dog gøres på flere måder. Også faghistorikere kan gå hen og blive skinbarlige ideologer – dvs. indforskrive deres faglighed i en identitetspolitiks tjeneste. Skal det undgås, må der skrives identitetshistorie på en måde, der kan forsvares demokratisk såvel som historiefagligt.

Jespersen træder i karakter i *Historien om danskerne*; bogens brugere er aldrig i tvivl om hans hovedærinde. Han respekterer også sine medborgeres demokratiske ret til selv at træffe egne værdi- og identitetsvalg. Det spørgsmål, der står tilbage, er: Argumenterer han fagligt

velbegrunder for sin tilgang og hovedtese? Der er delte meninger herom blandt fagfolk, og jeg vil derfor kort begrunde min opfattelse.

Identitetshistorie er ikke Jespersens eget forskningsfelt, og han har derfor måttet basere sin fremstilling på andres forskningsresultater. Det er legitimt i forskningsbaseret historiefremstilling. Han gør især brug af *Dansk identitetshistorie* (1991-92), *På sporet af dansk identitet* (1992) og den diskussion, der fulgte i kølvandet herpå.

Det kendetegnede forskergruppen bag *Dansk identitetshistorie*, at den havde et særdeles afslappet forhold til de begreber, der indgik i de empiriske analyser. Det samme gælder Jespersen. Han gør rask væk brug af begreber som "stammebevidsthed", "folkekarakter", "danskernes mentalitet", "patriotisme", "nationalfølelse" og "identitet", men uden at definere dem eller deres indbyrdes forhold. Ja, han går end ikke af vejen for at benytte et så belastet udtryk som "Danmarks historiske skæbne".

Men hvor gruppen bag *Dansk identitetshistorie* helt undgik at forholde sig til teoridannelser inden for forskningsfeltet, dér inddrager Jespersen teorier og positionerer sig i forhold hertil. Han modstiller her en "modernistisk" og "primordialistisk" tilgang, men hans behandling heraf afslører samtidig en manglende indsigt heri.

Når han skriver, at Benedict Anderson i *Imagined Communities* (1983) opfattede nationalisme som "et indbildt fænomen", er der tale om en elementær misforståelse. Der er tale om en socialkonstruktivistisk teori, der ser "en nation" som et "forestillet fællesskab" – dvs. et, der lever i kraft af de fællesskabsforestillinger, som dets medlemmer har.

Når Anthony D. Smith placeres i den primordialistiske skole, må det forvirre dem, der kender lidt til forskningsfeltet. I fx *Nationalism. Theory, Ideology, History* (2001) skelner Smith klart mellem en primordialistisk og sin egen tilgang, som kaldes den etno-symbolske. Og når Jespersen beskriver sin egen position som primordialistisk og samtidigt gør gældende, at en dansk nationsbygning først tog sin begyndelse i tiden efter 1536, forvirrer det, da betegnelsen "primordial" – dvs. noget oprindeligt og nærmest naturligt – ikke passer videre godt på 1500-tallet.

Forskerne bag *Dansk identitetshistorie* havde ingen ambition om at udarbejde en helhedsfremstilling. Behovet herfor blev ikke imøde-

kommet med *På sporet af dansk identitet*, idet de forskellige kapitler ikke blev koordineret eller sammentænkt. Det er her, at Jespersen vil yde sit eget selvstændige bidrag: en skitseret helhedsfremstilling af dansk identitetshistorie mellem 1500 og 2000.

Jespersens identitetshistorie

Jespersen ligger på linje med den modernistiske skole, når den peger på, at etablering af et dansk folkefællesskab hører 1800-tallet til. Men samtidig gør han gældende, at en sådan "tidsfæstelse af den moderne danskheds opståen i visse henseender virker for snæver" (s. 280). Ved at inddrage Smiths begreb om "ethnien" vil Jespersen vise, at dette folkefællesskab havde rødder tilbage i 1500-tallet og blev til dels modelleret på et landsbyfællesskab. Det er en identitetshistorisk kontinuitetstese, der rækker længere tilbage end normalt. Fremlægges der gode argumenter herfor?

Jespersen har sat sig for at besvare spørgsmålet: Hvornår blev danskerne danske? Der er tre nøglepunkter i den historie. Første led i svaret er: "Fra [1536] begyndte den omfattende og langvarige socialdisciplinering af kongens undersåtter, der langsomt forvandlede dem til danskere" (s. 285). Før den tid – siger han – var de ikke en nation, blot "en række stammer".

Statsmagten – siges det – søgte at gøre befolkningen til danskere, men Jespersen giver ingen belæg herfor. Der peges på, at statsmagten ville gøre befolkningen til – med en tilbagevendende formulering – "gode evangeliske kristne og nyttige samfundsborgere" (s. 134), men ingen eksempler på, at den søgte at fremme en særlig dansk identitet.

Statsmagten engagerede sig én gang i et større statspatriotisk projekt: indfødsretten 1776, men Jespersen ser ikke nærmere herpå. Forklaringen er sikkert den, at han ved, at det "måske snarere var en helstatspatriotisme end en særlig dansk nationalfølelse, der her fandt udtryk" (s. 280). Og så mangler der fortsat belæg for hans tese!

Næste led i Jespersens svar på spørgsmålet om, hvornår danskerne blev bærere af en moderne danskhed, lyder: "(...) det havde de i mange henseender været i hvert fald siden 1600-tallet. Men det er først, da Grundtvig hen imod midten af 1800-tallet med stor gennemslagskraft transformererede de gamle leveregler og adfærdsnormer i det ældre agrarsamfund

til en sammenhængende national utopi, at det ældre bondefællesskab blev ophøjet til fælles danske værdier” (s. 287).

Det afgørende er det med de fælles danske værdier. Jespersen synes her at ville puste nyt liv i et synspunkt, Uffe Østergård har forsøgt sig med, nemlig at “det danske” ved danskerne er, at de alle – på et førbevidst mentalitetsplan – er grundtvigianske bønder, men der mangler fortsat de empiriske mellemregninger i den analyse.

Og ikke nok med det. Jespersens fremstilling af Grundtvigs folkebegreb er dybt problematisk. Han skriver: “Tilhørsforhold til et folk var for Grundtvig (...) udtryk for et frit valg. Man kunne vælge at være med, eller man kun vælge at stå udenfor” (s.152). Det er i bund og grund en idyllisering! Grundtvig var fuldblodsprimordialist, der lagde vægt på – som det hed i digtet *Folkelighed* (1848) – at “Byrd og Blod er Folke-Grunde”, og at folket “Har tilfælles Byrd og Blod”.

Ole Vind har i *Grundtvigs historiefilosofi* (1999) behandlet Grundtvigs bibelske racisme, og Ove Korsgaard gør i *Kampen om folket* (2003) rede for, hvorfor Grundtvig udelukkede, at M.A. Goldschmidt kunne blive del af det danske folk, selvom han var dansk statsborger og beherskede dansk sprog og kultur. Der er derfor intet overraskende i, at der var de grundtvigianere, der i 1930'erne kunne flirte med nazismen og pege på lighederne mellem Grundtvig og Hitler.

Når Jespersen ikke uden videre kan reproducere Østergårds hypotese om, at alle danskere i bund og grund er grundtvigianske bønder, er det, fordi han har ladet sig overbevise af Niels Finn Christiansens analyse i *På sporet af dansk identitet*, der viser, at der har været en indædt kamp om, hvad der skal forstås ved danskhed.

Skal Jespersens historie om danskerne derfor ende i fryd og gammen, må han finde frem til det sted, hvor der er blevet afholdt et identitetspolitisk bunkebryllup. Det gør han og for-

mulerer det således: “i sidste ende [blev det] de to sidste synspunkter – Det radikale Venstres og Socialdemokratiets – der endte med sejren. Dog vel at mærke tilsat væsentlige elementer fra det grundtvigske Venstre” (s. 278).

Jespersen klipper snart en hæl og snart en tå for at nå frem til sin harmoniserende identitetsfortælling. Men det er ikke vejen frem! Det giver bedre indsigt i dansk identitetshistorie og nutidens identitetspolitiske brudflader, hvis også konflikterne mellem danskeres identitetspolitiske ståsteder udforskes på nøgtern vis.

Jespersens harmoniserende historie kan modstilles Niels Finn Christiansens mere kantede i *Velfærdsstaten og det nationale* i *13 værdier bag den danske velfærdstat* (2007). Det hedder her: “Men det folkebegreb, som socialdemokraterne lancerede [i *Danmark for Folket*], lå trods alt langt fra en organismetænkning à la konservatismens, grundtvigianismens for slet ikke at tale om nazismens. Der var ikke det ringeste element af ‘Blut und Boden’ i det. Det var også løsrevet fra enhver racetænkning” (s. 30).

En skinbarlig ideolog?

Jeg finder ikke, at Jespersen fremlægger gode saglige argumenter til fordel for sin tilbageprojicerende og harmoniserende identitetsfortælling. Skulle han selv være af den opfattelse, må det derfor bero på, at han gør brug af en meget lemfældig faglig målestok.

Det ville være aldeles urimeligt at karakterisere Jespersen som ideolog i den negative betydning af ordet – som en, der søger at misinformere og dermed manipulere folk. Der er ingen grund til at underkaste bogen en ideologikritisk analyse; dens identitetspolitiske budskab står mejslet i sten. Men bogen synes at sige mere om Jespersens egne fællesskabsforestillinger end dem, andre danskere har gjort brug af i fortid og nutid. Og det må siges at være trist, når det er en historiker af fag, der har skrevet den.

1066 Tidsskrift for Historie

Adresse

1066, c/o Saxo-Instituttet, Afdeling for Historie, Njalsgade 102, 2300 København S
www.1066.dk, info@1066.dk
I kommission hos Syddansk Universitetsforlag, Campusvej 55, 5230 Odense M,
tlf. 66 15 79 99, mail: press@forlag.sdu.dk

Ansvarshavende redaktør

Birgitte Holten, ph.d., Center for Virksomhedshistorie, Handelshøjskolen i København
Porcelænshaven 18 A, 2000 Frederiksberg, chefred@1066.dk

Webmaster

Trine Madsen: webmaster@1066.dk

Tryk og opsætning

Sat med Georgia 10,7 pkt., Narayana Press
ISSN 0106-0627

Redaktion

Ansvarshavende redaktion: Anne Katrine Gjerløff, Martina Henze, Thomas Heebøll Holm,
Birgitte Holten, Rikke Ilsted Kristiansen, Morten Larsen, Pelle Larsen, Trine Madsen,
Anita Kildebæk Nielsen, Gunvor Simonsen, Pernille Sonne og Katrine Elmelund Tovgaard
Fagfællepanel: Christina Folke Ax, Michael H. Gelting, Morten Fink-Jensen, Peer Henrik
Hansen, Mia Münster-Swendsen og Louise Sebro

Anmeldelsesredaktører

Thomas Heebøll Holm og Pelle Larsen: anmeldelsesred@1066.dk

Stofansvarlig

Anne Katrine Gjerløff

38. årgang nr. 2, juni 2008

Artikler

Bjarne Søndergaard Bendtsen

Marselisborgmonumentets mytekonstruktion 3

Anne Katrine Gjerløff

Kvinder, børn og andre dyr 13

Carl Otto Brix

Zersetzung – besættelsesmagtens juridiske gummiparagraf 26

Debatoplæg

Faglighed og identitetspolitik (Bernard Eric Jensen) 36

Anmeldelser

Lov og lærdom (Kim Esmark) 39

Mumien i Fårevejle kirke (Michael Bregnsbo) 40

Tilbageblik på en genkomst (Mogens Christensen) 42

Nationalistens kgebog (Caroline Nyvang) 45

1066 Indholdsfortegnelse 37. årgang 47

Anne Katrine Gjerløff

Dyrtdid (II): Hvordan vasker man bedst en ko? bagsiden

Billedtekst til forside

Billedteksten til Blix' *Genforeningens Dag* lyder: "Dansken har Sejer vunden. Den hvideste Hest er funden!" På den skrider en langhalset Chr. X moderigtigt højflippet og – travende over grænsen til et par noget skeptisk udseende sønderjyske – eller nord-slesvigske – kniplersker. Pantomimehestens viklersklædte, lange, tynde khakifarvede engelske forben – med de yderst ironiske sporer – følges, med et lige så sikkert tegn på bagdelens franskmand, af en kortere statur klædt i galocher og røde bukser. (Se Bjarne Søndergaard Bendtsens artikel.)

Om tidsskriftet

1066 henvender sig til alle historisk interesserede. Tidsskriftet indeholder artikler og anmeldelser om dansk og international historie, og stofvalget spænder fra oldtiden til samtidshistoriske begivenheder. 1066 ser det som en særlig opgave at viderebringe resultaterne af kandidatspecialer og ph.d.-afhandlinger. Tidsskriftet udkommer fire gange årligt og udgives med støtte fra Kulturministeriets bevilling til almenkulturelle tidsskrifter.

Priser

38. årgang:

Abonnement 4 numre kr. 225,-

Institutionsabonnement kr. 300,-

Udenlandske abonnenter kr. 300,-

Introduktionstilbud for

studerende kr. 150,-

Løssalg pr. nummer kr. 65,-

Ældre årg. pr. nummer kr. 25,-

Alle henvendelser vedr. adresseændring o.l.
bedes rettet til Syddansk Universitetsforlag.
Eftertryk tilladt i uddrag, forudsat tydelig
kildeangivelse.

Giro 804 20 20

TIL ANMELDELSE
Med venlig hilsen
Syddansk Universitetsforlag